

SZERVÁTIUSZ TIBOR

Gondolatok

Nem volt soha érzésem a túl egyedi keresésére, annak ellenére, hogy a kellő helyen és kellő mértékben alkalmazott részletet a szintézisben igen fontosnak tartom. Inkább kollektív élmények, az egész természet, a világmindenség szerkezetét, belső logikáját felmutató formák élnek bennem. Mégis úgy hozta a sors, hogy portrét is kellett készítenem, pedig a formavilág, melyet kialakítottam, s az ebből következő belső rend nem volt alkalmas erre a célra. Kellett készítenem – mondom – külső, majd egyre inkább belső kényszerből.

Egymás után születtek számomra újra „Móricz”, „Ady”, „Bartók”, mert szükségét éreztem annak, hogy nagyjaink szellemét magam mellett tudjam. Nélkülük kevés, üres lenne életem. Méretben, arányban megnövelt jelenlétük anyagba kényszerülve a szobrászat, az ábrázolás, az újratemtés mágikus erejével hat. Ők adnak erőt, s visznek előre az úton, melyen elindultam, melyen tapadok azóta is. Újból és újból megformálom, keresem, kutatom, érzélem, fejlesztem, a szintézis felé irányítom őket. Adyt, Dózsát, Petőfit, s a többieket mind, kik az emberi létből hegycsúcsként emelkednek ki, messziről látszanak, s mint a csillagok ragyognak, akik az idő végtelenjében testvérré, kortársá válnak.

Nem érdekelt e műfaj és mégis művelem? Talán mégsem! Mert ezek valójában nem portrék, legalábbis a jelentés hagyományos értelmében nem. Szobrok. S ha a szobor alakulása igazi, úgy hosszú formálás, koptatás, csiszolás után olyan lesz, mintha csak úgy keletkezett volna. A kő, a fa, a fém anyaga Adyvá, Dózsává, Petőfivé nőtt, kristályosodott, olvadt volna az idő geológiai folyamatában.

Most már tisztán látom: a portrét a hasonlítás, összevetés nyűgeitől megszabadítva, a belső lényeg tudom érvényesíteni, önmagát, öntörvényeit is felmutató formákban.

Vajon kell-e portré? S ha egyáltalán kell, milyen legyen az? Régi értelmében a technika mai lehetőségei között már nem érdemes művelni. Az új lehetőségek viszont végtelenek. De hát, ha mégis kell, ha belső hang kényszerít arra, hogy magam körül lássam azokat, kiket szeretek, s kik már nem élnek? A szobrászat, a forma, az anyag erejével megidézem, magam mellé kötöm fizikai valójukat, szellemüket.

Nem véletlenül zárom anyagba azok életét, kiknek életútján uralkodik a világgal, a léttel, a létért való küzdelem, s kiknek a lehető legnagyobb áldozatvállalása különös birodalommal szélesítette számomra ezt a műfajt.

Ez a birodalom immár akkora, hogy nagyságban az egész életet, múltat, jelent, jövőt egybefogja, az egész emberiség létét jelenti. Ide helyezem, ebbe a tág, sokszor félelmesen azonos törvények által kormányzott birodalomba azokat, kiknek embersége, emberi küzdelme eggyé válik a széles világ létével, életével. Portrék ezek, a létet, a lét kérdéseit feszegető „lét-portrék”, ahol Dózsa már nemcsak Dózsa, hanem minden ember, aki szenvedett, áldozatot vállalt, s meghalt valamiért. Így rokonai egymásnak Krisztus és Spartacus, Bartók és Ady, József Attila és Dózsa és Petőfi.

Céлом az anyagnak olyan formát adni, amely szobor, portré; létet, egész emberi létet jelentő, hordozza a belső feszültséget, s olyan fokon képes az anyag fölé emelkedni, hogy azt tiszta szellemiséggé tudja kristályosítani. Nem egy ember egyéni jeleit, külső és belső valóját formálom anyagba. Az anyagot olyanná alakítom, hogy emlékeztessen arra, akit ábrázol, ne lehessen senki mással összetéveszteni, de a már szoborban élő valója ne csak ő legyen, hanem minden és mindenki, az egész mindenség, az egész emberiség, maga a lét.

Vannak a világban számomra jelentős helyek. Szeretem a tengert, egy régi templom merészen égre törő tornyát, valahol egy sziklát, a sok közül egy hegynek a csúcsát. Az országutat, melynek mentén bő sugárban forrás bugyog. Itt a táj egyszerű: kopasz domb, nő rajta a kóró, néhány fűzfa, s mellette kukoricás.

A tiszta forrás csobogása jelkép, örök, mindennél szebb emlékműve valakinek. Ezt a helyet is szeretem. Ispánkút. Ha tehetem, erre járok, sokszor képzeletben is erre barangolok. Egy helyen – s mindig ugyanazon a helyen megállok. Itt látok. Sok mindent látok. Különös érzések, furcsa gondolatok kerítenek hatalmukba.

Végiglátom a forrás mentén tovább kígyózó országutat. Egy másik út, egy szenvedéssel, küzdelemmel, gyaloglással, szekeréssel, kevés örömmel, nagyszerű emberi és művészi teljességgel kövezett út is vezet ide. Ide kanyarog, ide torkolódik, itt végződik, pontosan azon a helyen, ahol most állok. Látom őt, amint szalad az úton, az út utolsó méterein, az élet utolsó perceiben, kieresztett ingnyakkal, kimerülve, kiábrándulva, egyedül. Nem készült erre, nem ezt akarta, de most már tudja, mi következik. Még néhány lépést tesz, csak azért, hogy már mindennel leszámoljon. Így várja be, hogy megrohanják, hogy vadul leszúrják. Ott maradt az, ki egymaga annyit vállalt, mint egy ország, egyedül, védtelenül, mindennek és mindenkinek kiszolgáltva. Egy fiatal élet, egy nagyszerű zseni várta keményen, büszkén, keserűen, hogy brutálisan megöljék, ledöfjék, elpusztítsák, mint annyi mást, mint Dózsát és a többi, mindenkit, kik tenni mertek valamit az emberért, az emberiségért. Mindenki elszaladt, ellovagolt, elszekerezett mellette. Sőt, megölték, kifosztották, letépték róla a ruhát, a csizmát, s otthagyták vérbefagyva, egyedül.

Jelentős és különös ez a hely. Innen sok mindent látok, sok mindent felmérek. Látom, hogy dőfték, szúrtak le akkor egy egész forradalmat, egy egész nép élni, létezni akarását. Hát nem jelképe ez a hely egy korszaknak? Hát nem ismerős ez a kép az emberiség életében?

Ott fekszik. Eddig tart az út, itt a vége, itt élete legnagyobb áldozatát hozta. De itt kezdődik, itt van folytatása, most már szédítő magasságban, a mindenséget súroló arányokban. Most már sérthetetlen, most már a miénk, bennünk él és lüktet minden idegszála. Az emberi akarat ereje, nagysága. Tiszta csillogás.

A forrás, mint Petőfi vére buzog, csobog örökké a pusztá domboldalon, ellep fűvet, virágot, kórót, s beborítja az egész világot.